

ΑΠΟΤΕΦΡΩΣΗ ΝΕΚΡΩΝ

Πρόκληση ποιμαντικής εϋθύνης και μαρτυρίας.
Μητροπολίτου Μεσογαίας & Λαυρεωτικής Νικολάου.
Ίερά Σύνοδος τῆς Ίεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.
11 Μαΐου 2010.

**Μακαριώτατε,
Σεβασμιώτατοι ἅγιοι ἀρχιερεῖς,**

Θὰ ἤθελα, ἐν πρώτοις, πολὺ νὰ εὐχαριστήσω τὴν Ίερά Σύνοδο γιὰ τὴν τιμὴ αὐτῆς τῆς ὁμιλίας στὴν παροῦσα συνεδρία τῆς Ίεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἡ δυνατότητα νὰ ἐκφέρει κανεὶς ἐνώπιον τοῦ ἀνωτάτου συνοδικοῦ ὀργάνου τῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας μας λόγο καὶ νὰ καταθέσει τὶς σκέψεις του μέσα σὲ μιὰ τόσο κρίσιμη γιὰ τὴν πορεία τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τῆ μαρτυρία τῆς Ἐκκλησίας μας χρονικὴ στιγμή, μάλιστα πάνω σὲ ἓνα θέμα ποὺ φαίνεται νὰ ἐπικεντρώνει τὴν πρακτικὴ ἔκφραση τῆς πίστεως καὶ τῆς εὐλαβείας ἀφ' ἑνὸς καὶ τὴν ὅπως ἐπιχειρεῖται ἀπὸ τὴ σύγχρονη ἐκκοσμικευμένη ἀντιδιαλεκτικὴ σκέψη, μὲ τὸ ἐργαλεῖο τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ τῆς ἀμφισβήτησης, ἔμπρακτη ἀπαξίωση τῆς ἱερότητος τοῦ ἀνθρώπινου σώματος καὶ τοῦ κατ' εἰκόνα Θεοῦ πλασμένου ἀνθρώπου ἀφ' ἑτέρου εἶναι καὶ τιμὴ, εἶναι ὅμως καὶ εὐθύνη.

A. Περιγραφή τοῦ προβλήματος σήμερα.

Μετὰ ἀπὸ μακροχρόνιες προσπάθειες, τὴν 1η Μαρτίου 2006, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση ἔκανε δεκτὴ τροπολογία 10 βουλευτῶν διακομματικῆς ὑποστήριξης, ἡ ὁποία παρέχει τὴ δυνατότητα τῆς μεταθανάτιας ἀποτέφρωσης τῶν νεκρῶν στὴν Ἑλλάδα (Ἄρθρο 35, ΦΕΚ 57, Τεῦχ. Α΄ 15.3.2006), μὲ τὴν προϋπόθεση ὅτι κάτι τέτοιο εἶναι συμβατὸ μὲ τὶς θρησκευτικὲς τοὺς πεποιθήσεις.

Τὸν περασμένο Μάρτιο ἐξεδόθη καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμ. 31/2009 (ΦΕΚ 49/Α΄ /23.3.2009) Προεδρικὸ Διάταγμα ποὺ περιλαμβάνει τὶς «προϋποθέσεις καθορισμοῦ τῶν χώρων δημιουργίας Κέντρων Ἀποτέφρωσης Νεκρῶν», ὅπως καὶ τοὺς «ὄρους, τὸν ἔλεγχο τῆς λειτουργίας τοὺς καὶ εἰδικότερες προϋποθέσεις», τὴ διαχείριση τῆς τέφρας κ.λπ.

Μετὰ ἀπὸ λίγους μῆνες, τὸν παρελθόντα Ἰούλιο, ὑπογράφηκε κοινὴ Ὑπουργικὴ ἀπόφαση μὲ σχετικὲς τροποποιήσεις (Υ.Α. οἰκ. 141270 /2009 (ΦΕΚ 1411/Β΄/15.7.2009).

Κατόπιν τούτων, ἡ δυνατότητα ἀποτεφρώσεως τῶν νεκρῶν στὴ χώρα μας ἔχει πλέον θεσμικὰ κατοχυρωθεῖ καὶ ἤδη ὁ δρόμος γιὰ τὴν κατασκευὴ τῶν πρώτων ἀποτεφρωτῆρων ἔχει ἀνοίξει. Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου προϋποθέτει τὴ συμβατότητα τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων, πολὺ σύντομα, ἡ Ἐκκλησία μας θὰ συναντήσῃ τὸ πρόβλημα στὴν πράξη καὶ συναφῆ μὲ αὐτὸ ἐρωτήματα καὶ διλήμματα θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν. Ὑπὸ αὐτὴν τὴν ἔννοια, τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου εἶναι καὶ ἐπίκαιρο καὶ δικαιολογημένο καὶ συνετό.

B. Ἱστορικὸ στὴν Ἑλλάδα.

Στὴ σύγχρονη Ἑλλάδα, τὸ θέμα πρωτοεμφανίσθηκε τὸ 1943 μὲ τὴν προσπάθεια ἰδρύσεως σωματείου μὲ τὴν ὀνομασία «Ἐταιρία πρὸς διάδοσιν τῆς καύσεως τῶν νεκρῶν», ἡ ὁποία ὅμως ἀπέτυχε λόγω ἀπορρίψεως τοῦ σχετικοῦ αἰτήματος ἀπὸ τὸ Πρωτοδικεῖο Ἀθηνῶν. Μετὰ τρία χρόνια συνεστήθη ἡ λεγόμενη «Ἐπιστημονικὴ Ἐταιρία πρὸς μελέτην τῶν διαφόρων συστημάτων τῆς μεταχειρίσεως τῶν νεκρῶν». Λίγο ἀργότερα ὁ διάσημος μουσουργὸς Δημήτρης Μητρόπουλος ζήτησε νὰ καεῖ μετὰ θάνατον τὸ σῶμα του, πράγμα ποὺ προκάλεσε μεγάλη ἀνα-στάτωση, ὁδήγησε στὴν κυκλοφορία τοῦ προπαγανδίζοντος τὴν ιδέα βι-βλίου τοῦ ἱατροῦ Δημητρίου Θεοδωρίδου «Ἡ καῦσις τῶν νεκρῶν» καὶ τέλος στὴ συζήτηση τοῦ θέματος ὑπὸ τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν 106η περίοδό της, τὸ 1961.

Σύνοψις ὄλων αὐτῶν παρουσιάζεται στήν πολὺ ἐνδιαφέρουσα μελέτη τοῦ Μητροπολίτου Κυθήρων Μελετίου Γαλανοπούλου τὸ ἐπόμενο ἔτος μὲ τὸν τίτλο: «Διατί ταφή καὶ ὄχι καῦσις τῶν νεκρῶν;»

Γ. Προφάσεις καὶ ἐπιχειρήματα

Μὲ βάση καὶ τὰ ἀρνητικὰ ἐρεθίσματα ποὺ δημιουργεῖ ἡ ἄσχημη σήμερα πραγματικότητα τῆς κηδείας καὶ τῆς ταφῆς, τὰ ἐπιχειρήματα ποὺ ἐπιστρατεύονται στήν υπεράσπιση τῆς καύσεως τῶν νεκρῶν ἀπὸ διάφορους πολιτικούς, φιλοσόφους καὶ καλλιτέχνες εἶναι κατὰ βάση τὰ ἑξῆς:

α. Ἐλλειψη χώρου.

Τὸ πρῶτο ἐπιχείρημα εἶναι ἡ ἔλλειψη χώρου. Αὐτὸ ἰσχύει κυρίως γιὰ τὴν Ἀθήνα καὶ τὶς μεγαλουπόλεις. Μιὰ τεράστια πόλη μὲ δυσανάλογο πρὸς τὴν ἑκτασὴ τῆς πληθυσμὸ εἶναι πολὺ φυσικὸ νὰ διαθέτει περιορισμένης ἐκτάσεως κοιμητήρια γιὰ νὰ φιλοξενήσουν ἕνα διαρκῶς αὐξανόμενο ἀριθμὸ νεκρῶν. Κατὰ καιροὺς ἔχουν προταθεῖ λύσεις, λιγότερο ἢ περισσότερο πρακτικὲς, σχετικὰ μὲ τοὺς οἰκογενειακοὺς τάφους ἢ τὴν ἀποσυμφόρηση τῶν κοιμητηρίων μὲ μετάθεση τῆς ταφῆς στήν ἐπαρχία, ὅπου αὐτὸ εἶναι δυνατὸν κ.ο.κ.

Τὸ ἐπιχείρημα ὅτι δὲν ἔχουμε ἄλλο χωρὸν στὰ κοιμητήριά μας ἢ χωρὸν γιὰ κοιμητήρια εἶναι φαινομενικὰ αἰτιολογημένο, στήν οὐσία ὅμως ἀποτελεῖ πρόφαση. Ὅπως εἶναι ἀνάγκη στήν πολυκόσμη Ἀθήνα νὰ δημιουργηθοῦν χωροὶ γιὰ parking, ἀναψυχή, γήπεδα, πολυκαταστήματα κ.τ.λ., ἔτσι μπορεῖ νὰ ληφθεῖ καὶ ἡ δέουσα πρόνοια γιὰ τοὺς νεκρούς. Ἡ ἀγάπη καὶ ὁ σεβασμὸς δημιουργοῦν καὶ χωρὸν καὶ προϋποθέσεις.

Στήν πραγματικότητα καίμε ἕνα σῶμα ὄχι γιὰτὶ δὲν θέλουμε αὐτὸ νὰ ζήσει, ἀλλὰ γιὰτὶ δὲν θέλουμε ἐμεῖς νὰ ζήσουμε αἰώνια. Ἡ φυσικὴ ὑπαρξη, ἔστω καὶ τῶν ὀστέων, ἔστω κι ἂν δὲν τὰ βλέπουμε, θυμίζει τὴ συνέχειά μας, παραπέμπει στήν αἰωνιότητα. Οἱ κοινωνίες μὲ αὐτὴν ἔχουν πρόβλημα, ὄχι μὲ τὸν χωρὸν· μὲ τὸν Θεό, ὄχι μὲ τὸν νεκρό.

Στὶς μωαμεθανικὲς χῶρες, ποὺ ἀπαγορεύεται ἡ ἐκταφή ἢ ἡ σὲ κατακόρυφα ἐπίπεδα ταφή, ποὺ οἱ πληθυσμοὶ εἶναι πυκνοὶ καὶ αὐξανόμενοι καὶ οἱ νεκροὶ πολὺ περισσότεροι, πῶς χωροῦν τὰ κοιμητήρια;

Τὸ κριτήριον τῆς ἔλλειψης τοῦ χώρου, εἶναι συναφὲς καὶ μὲ αὐτὸ τῆς ἔλλειψης τοῦ χρόνου. Δὲν ὑπάρχει χρόνος γιὰ τὴν κηδεία. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἐπόμενο βῆμα· καὶ εἶναι πιὸ λογικὸ. Δὲν προλαβαίνουμε. Ζητοῦμε τὴ συ-

ντόμευση τῆς κηδείας. Ἡ Ἐκκλησία ὅμως πάντα θὰ προτιμᾷ τὴ διανυκτέρευση στὸ σπίτι, τὴν κηδεία στὴν ἐνορία καὶ τὴν ταφὴ στὸ κοιμητήριο.

β. Λόγοι ὑγείας, ἀποφυγὴ μικροβίων.

Ἕνας δεύτερος λόγος ποὺ συχνὰ ἀκούγεται ὅτι ἐπιβάλλει τὴν καύση τῶν νεκρῶν εἶναι οἱ λόγοι ὑγιεινῆς. Ἀλλὰ τί εἰρωνεῖα! Σὲ μιὰ ἐποχὴ ὅπου, ἐντελῶς ἀδικαιολόγητα καὶ ἀπὸ χιλιάδες αἰτίες, ἔχει κατὰ μολυνθεῖ τὸ οἰκοσύστημα καὶ ἀπειλεῖται τὸ σύνολο τῆς γήινης βιόσφαιρας, ὅπου πετοῦμε πιὸ πολλὰ ἀπ' ὅσα χρησιμοποιοῦμε καὶ ἡ τεχνολογία τῶν ἀποβλήτων συναγωνίζεται αὐτὴν τῶν προϊόντων, εἶναι πράγματι ὑποκριτικό, ἐνῶ καταστρέψαμε περιβαλλοντικά ὅ,τι φαίνεται καὶ ζεῖ, τώρα νὰ νοιώθουμε πῶς κινδυνεύουμε ἀπὸ τὰ μικρόβια τῶν νεκρῶν, ποὺ οὔτε φαίνονται, οὔτε φυσικὰ ἀπειλοῦν· ὑπάρχουν μόνο στὰ μυαλὰ τῶν σύγχρονων μηδενιστῶν. Τὴ μόλυνση τὴ δημιουργοῦν οἱ ζωντανοί, ὄχι οἱ νεκροί.

Ἄν τὰ νεκροταφεῖα ἀποτελοῦν ἐστίες μόλυνσεως, καλύτερα νὰ παραμείνουν ὡς ἔχουν παρὰ νὰ ἀποδοθοῦν γιὰ ὁποιαδήποτε χρῆση μὲ τὸν μολυσμὸ ποὺ ἤδη δῆθεν φέρουν.

γ. Ἀνθρώπινο δικαίωμα. Νομιμοποίηση εὐθανασίας;

Ἕνας ἰσχυρὸς λόγος ποὺ κάποιοι προτάσσουν γιὰ τὴν καύση εἶναι τὰ λεγόμενα ἀτομικὰ δικαιώματα, τὸ δικαίωμα τῆς αὐτοδιάθεσης. Ἡ καύση τῶν νεκρῶν ὅμως δὲν εἶναι ἀτομικὸ δικαίωμα τοῦ νεκροῦ πλέον ἀνθρώπου· ἡ διατήρηση τοῦ σώματός τους ἀποτελεῖ κοινωνικὴ ὑποχρέωση σεβασμοῦ καὶ ἐπιβιώσεως τοῦ προσώπου του. Εἶναι ἀδύνατο τὸ θέλημα τοῦ ἐνὸς -κι ἂς ἀποκαλεῖται αὐτὸ δικαίωμα- νὰ προσκρούει στὴν ἀνάγκη γιὰ σεβασμὸ τοῦ συνόλου -ἂν βέβαια ἀκόμη ὑπάρχει κάτι τέτοιο. Δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι δικαίωμα κάποιου νὰ τὸν ...κάψουν κάποιοι ἄλλοι! Τὸ θέμα δὲν εἶναι ἂν κάποιος ἐπιθυμεῖ νὰ καεῖ· εἶναι ἂν ἡ κοινωνία θὰ δεχθεῖ νὰ τὸν κάψει. Ἡ καύση τῶν νεκρῶν εἶναι πρόβλημα γι' αὐτὸν ποὺ τὴν ἐπιτελεῖ καὶ ὄχι γι' αὐτὸν ποὺ τὴν ὑφίσταται.

Τὸ κοινωνικὸ ἀγαθὸ ὡς ἀξία εἶναι ἀνώτερο κάθε ἀτομικῆς ἐπιλογῆς. Ἄν ἡ ταφὴ ἀποτελεῖ ἀξία, τότε ἡ καύση δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀτομικὸ δικαίωμα. Ἄν πάλι ἡ ἐπιθυμία ἐνὸς νὰ καεῖ εἶναι ὑπερτέρα τῆς ἀνάγκης τῆς κοινωνίας γιὰ σεβασμὸ τοῦ νεκροῦ σώματος, τότε τὸ ἴδιο ἐπιχείρημα δὲν θὰ μπορούσε νὰ φέρει στὸ προσκήνιο ἀπὸ νέα ὀπτικὴ τὸ θέμα τῆς εὐθανασίας; Ἄν ἡ κοινωνία ἔχει ὑποχρέωση νὰ κάψει ὅποιον τὸ ἐπιθυμεῖ, τότε θὰ εἶναι καὶ ὑποχρεωμένη νὰ διευκολύνει καὶ τὸν θάνατο αὐτοῦ

πού τῆς τὸ ζητεῖ. Ἡ ὑποχώρηση στὴ καύση τῶν νεκρῶν μὲ τὸ αἰτιολογικὸ τοῦ ἀτομικοῦ δικαιώματος θὰ καταστήσει τὴν εὐθανασία ἐπιβεβλημένη κοινωνικὴ ὑποχρέωση.

Ἐπι πλεόν, ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς ἀπόψεως, ὅπως ὑποστηρίζει σὲ πρόσφατο δημοσίευσμά του ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μεσσηνίας κ. Χρυσόστομος, «τὸ σῶμα τοῦ κάθε πιστοῦ ἀνήκει καὶ στὰ λοιπὰ ἐκκλησιαστικὰ μέλη· ἄρα καὶ ἡ μετὰ θάνατον τύχη ἐνὸς σώματος δὲν ἀφορᾷ μόνον τὴν ἐπιθυμία τοῦ νεκροῦ, ἀλλὰ εἶναι ὑπόθεση ὅλων τῶν μελῶν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος».

Ἀντίθετα πρὸς τὴν καύση νομικὰ ἐπιχειρήματα παρουσιάζει ἡ Ἰατροδικαστικὴ Ὑπηρεσία, διότι δὲν θέλει νὰ χάσει στοιχεῖα πού βοηθοῦν στὴν ἐξχνίαση διαπραχθέντων ἐγκλημάτων.

δ. Τὸ ἀποτρόπαιον τοῦ θανάτου.

Ἡ ταφὴ ἀποτελεῖ ἀναντίρρητα μιὰ συναισθηματικὰ πολὺ δύσκολη εἰκόνα. Βλέπεις τὸ οἰκεῖο σου πρόσωπο δίχως πνοή, δίχως ζωὴ, γιὰ τελευταία φορὰ νὰ κατεβαίνει ἀνεπίστρεπτα στὰ σπλάγχνα τῆς γῆς. Δὲν θὰ ξαναντικρύσεις τὴν οἰκεία ὄψη. Ἦδη ἔχει ἀρχίσει ἡ διαδικασία τῆς ἀποσυνθέσεώς του. Ὁ πειρασμὸς νὰ ἀποφύγει κανεὶς τὴν ἐμπειρία δὲν εἶναι ἀμελητέος. Ἡ στρουθοκαμηλικὴ νοοτροπία τῆς ἐποχῆς μας προκρίνει τὸ νὰ ἀγνοοῦμε ἢ νὰ μὴν ἀντικρύζουμε τὴν πραγματικότητα, παρὰ νὰ τὴν προβάλλουμε πάνω στὴν ἀλήθεια. Προτιμᾷ κανεὶς νὰ βλέπει ἓνα κουτάκι παρὰ νὰ ἀντικρύζει ἓνα πτώμα. Τὸ πρῶτο εἶναι ἀπλὸ ἀντικείμενο. Τὸ σῶμα εἶναι νεκρὸ ὑποκείμενο. Βλέποντας τὸ πρῶτο ξεχνᾷς τὸ πρόσωπο. Ἀντικρύζοντας τὸ δεύτερο θυμᾶσαι τὸ πρόσωπο, σκέπτεσαι τὸ θάνατό του, αἰσθάνεσαι τὴν ἀπειλή του. Καὶ αὐτὸ πονᾷ.

Δ. Βαθύτερα αἷτια τοῦ αἰτήματος τῆς καύσης.

Πέραν ὅμως τῶν διαφόρων προφάσεων ὑπάρχουν βαθύτερα αἷτια τῆς ἐπίμονης ἐπιλογῆς τῆς καύσεως τῶν νεκρῶν:

α. Ὁ μηδενιστικὸς τρόπος ζωῆς.

Ἡ κοινωνία μὲ τὴν καύση τῶν νεκρῶν προσυπογράφει τὸ μηδενισμό της. Μιὰ κοινωνία πού δὲν ἀντέχει τὸν ἄνθρωπο οὔτε τὴν ἀσθένειά του, οὔτε τὴν ἀδυναμία του, οὔτε στὸ θάνατό του, μιὰ κοινωνία πού καίει τοὺς νεκρούς της, μιὰ κοινωνία πού καταστρέφει καὶ τὴν ἀνάμνηση τῆς ζωῆς καὶ τὴν ἐνθύμηση τῶν μελῶν της -αὐτὸ εἶναι τὰ λείψανα-, μιὰ κοινωνία πού κάνει τὴν ἀρχὴ τοῦ ἀνθρώπου τεχνητὴ καὶ

έπλεκτική και τὸ τέλος του ὀριστικὸ καὶ ἀμετάκλητο, μιὰ κοινωνία ποὺ ἀρνεῖται τὴν πνοὴ τοῦ αἰώνιου καὶ ἐγκλωβίζεται στὴν ἀσφυξία τοῦ ἐφήμερου, τί σχέση μπορεῖ νὰ ἔχει αὐτὴ ἡ κοινωνία μὲ τὴ ζωὴ; Ἀκόμη καὶ οἱ ἄθεοι ὑπογράμμιζαν τὴν ἀνάμνηση τῶν ἐπίγειων θεῶν τους μὲ ταριχεύσεις τῶν σωμάτων τους (περίπτωση Λένιν) ἢ ὅπου αὐτὸ δὲν ἦταν δυνατὸν μὲ κατασκευὲς ἀγαλμάτων καὶ ψεύτικων ὁμοιωμάτων.

Φαίνεται πὼς τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἀνθρωπισμοῦ χωρὶς Θεό, τοῦ πολιτισμοῦ χωρὶς ἀξίες καὶ τοῦ μηδενισμοῦ χωρὶς σκοπό, τὸ ἀποτέλεσμα τῆς σύγχυσης τῆς ἀθείας εἶναι ἡ ἐξαφάνιση τοῦ ἀνθρώπου, ἡ καύση καὶ τοῦ τελευταίου ὑπολείμματός του. Ἡ καύση τῶν νεκρῶν ὀδηγεῖ στὴν καύση τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας.

β. Ἡ ἐπιθυμία ἀποθρησκευτικοποίησης τῆς κοινωνίας.

Στὴν ἀναζωπύρωση τοῦ ὅλου θέματος ὀδηγεῖ καὶ μιὰ προσπάθεια πρόκλησης τῆς Ἐκκλησίας καὶ σταδιακῆς νέκρωσης τοῦ αἰσθητηρίου τῆς πίστεως. Ἡ ἔννοια τῆς αἰωνιότητος ὅλο καὶ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τῆς ζωῆς μας. Κάθε τι ποὺ τὴν ὑπενθυμίζει καὶ διακριτικὰ τὴν ὑπογραμμίζει βαθμιαία γίνεται ἀνεπιθύμητο στὴν ἀποδοχή του καὶ ἐνοχλητικὸ στὴν πρακτικὴ του.

Ἡ ταφή ἔχει μιὰ τελετουργία ἐμφανῶς πιὸ ἔντονη ἀπὸ τὴν καύση. Ἡ προσπάθεια εἰσαγωγῆς τῆς καύσης δημιουργεῖ μιὰ ἀπότομη ἀλλοίωση στὰ κοινωνικά μας ἥθη καὶ εἰσάγει εἰκόνες, παραστάσεις καὶ λογικὴ ἐντελῶς ξένες πρὸς τὶς ἐπικρατοῦσες στὸν τόπο μας. Αὐτὸ τὸ νέο σκηρικὸ καίρια προσβάλλει τὸ μονοπώλιο τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ μεταφυσικῆς εἰκόνας τῆς κηδείας ποὺ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν ταφή. Ἡ ταφή εἶναι περισσότερο μυστήριον, ἐνῶ ἡ καύση τελετὴ ἢ διαδικασία.

Πρόσφατα δημοσιεύθηκε ἄρθρο τοῦ Χρήστου Γιανναρᾶ μὲ τίτλο «Γιατί τόσο ἀντιμεταφυσικὸ μένος;» στὸ ὁποῖο ὑποστηρίζει ὅτι ὅλη ἡ δῆθεν ἐκσυγχρονιστικὴ νοοτροπία τῶν τελευταίων ἐτῶν στὸν τόπο μας, στὴν οὐσία χτυπάει τὸν πολιτισμὸ καὶ τὴν παράδοσή μας, μὲ ἐργαλεῖο καὶ λογικὴ ἐντελῶς ξένα πρὸς τὴν ταυτότητά μας. Ἀποτελεῖ «συμπλεγματικὴ ἀντιμεταφυσικὴ μονομανία» ποὺ ἐδράζεται σὲ μιὰ «βασανιστικὴ ψυχολογικὴ ἀνασφάλεια». Καὶ ὄχι μόνον.

γ. Ἡ κυριαρχία τῆς χρηστικῆς ἀντίληψης εἰς βάρος τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῶν ἀξιῶν.

Ἡ πρακτικὴ καὶ χρηστικὴ ἀντίληψη ἔχουν ἐπικρατήσει καὶ μᾶς ἔχουν πείσει γιατί μέσα στὴν καρδιά μας ἔχει ἔντονα ἀδυνατήσει

ή πνευματική και βιωματική διάσταση τοῦ γεγονότος. Τὸ ἀληθινὸ καὶ ὠραῖο ἔχει ὑποταγεῖ στὴ γύμνια καὶ σκληρότητα τῆς ὀρθολογιστικῆς πρακτικῆς. Ὅλα γίνονται βιαστικὰ καὶ τυπικά. Ὅτι ὅμως δὲν ἔχει ὑπομονὴ δὲν ἔχει οὔτε βάθος οὔτε διάρκεια. Οὔτε ρίζες οὔτε αἰωνιότητα. Ἔτσι ψέλνουμε «αἰωνία ἢ μνήμη», ἀλλὰ ταυτόχρονα ἢ δική μας μνήμη εἶναι σφιχτὰ κλεισμένα· προσπαθοῦμε νὰ ξεχάσουμε.

Συχνὰ ἀκούγεται τὸ λογικοφανὲς ἐπιχείρημα: ἀφοῦ ἡ Ἐκκλησία κηδεύει κάποιον ποὺ ἔχει ἀπανθρακωθεῖ ἀπὸ ἀτύχημα χωρὶς καμμία δυσκολία ἢ ἐπιφύλαξη, γιατί νὰ δυσκολεύεται νὰ ἀποδεχθεῖ τὴν καύση κάποιου ποὺ οἰκαιοθελῶς τὴν ἐπιλέγει; Ἡ ἀπάντηση εἶναι ὅτι ἄλλο καίγεται ἓνας ζωντανὸς καὶ ἄλλο καῖμε ἓνα νεκρό. Τὸ πρῶτο εἶναι τραγικὸ ἀτύχημα. Τὸ δεύτερο ἀδικαιολόγητη βία.

Ἐπὶ περὶ περίπτωση ποὺ ἡ Ἐκκλησία ἐκδηλώνει τὸν σεβασμὸ τῆς μετὰ καύση. Ὅταν παλιώσουν κάποια ἄμφια ἢ ὅταν ὑπάρχουν εἰκόνες κατεστραμμένες, τότε ἡ ἴδια ἡ Ἐκκλησία ποὺ θεωρεῖ ἀσέβεια τὴν καύση τῶν εἰκόνων -αὐτὸ ἔκαναν οἱ εἰκονομάχοι- τίς καίει γιὰ νὰ τίς προφυλάξει ἀπὸ βεβήλωση.

Τέλος, δὲν εἶναι λίγοι αὐτοὶ ποὺ ἐπικαλοῦνται καὶ οἰκονομικοὺς λόγους γιὰ τὴν καύση, ἄσχετα ἂν τὸ ἐπιχείρημα αὐτὸ δὲν φαίνεται ἀντικειμενικὰ νὰ εὐσταθεῖ. Ἡ ἀναγωγὴ ὅμως καὶ μόνον τοῦ θέματος τοῦ θανάτου καὶ τοῦ λειψάνου τοῦ σώματος σὲ οἰκονομικὴ λογικὴ τί ἄλλο δείχνει παρὰ ὅτι οἱ ἀξίες καὶ οἱ ιδέες τελοῦν ἐν διωγμῷ στὶς κοινωνίες μας;

δ. Λάθη καὶ σφάλματα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς καὶ πρακτικῆς.

Στὸ σημεῖο αὐτό, ἀξίζει νὰ γίνῃ ἀναφορὰ καὶ στὴν ἀσέβεια ἢ ὁποῖα συχνὰ ἐπιτελεῖται ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς κληρικούς. Ἡ ζωὴ μας ὄχι μόνον ἀπέχει ἀπὸ τὸν λόγο μας, ἀλλὰ κάποιες φορές διαψεύδει τὴν πίστη καὶ θεολογία μας. Στὴν κατάστασι ποὺ ἐπικρατεῖ στὰ κοιμητήρια εἴμαστε ἀναντίρρητα συνυπεύθυνοι κι ἐμεῖς. Καὶ ἡ συμπεριφορὰ μας καὶ ἡ ἀπουσία ἐκκλησιαστικῆς αἰσθητικῆς καὶ ὁ σκληρὸς λόγος μας, ἔχουν ὡς συνέπεια ἀντὶ νὰ λειτουργοῦμε ἀνακουφιστικά, παρηγορητικά καὶ ἐνισχυτικά, νὰ αὐξάνουν συχνὰ τὸν πόνο καὶ νὰ ἀποδυναμώνουν τὴν πίστη. Στὴν καλύτερη περίπτωση, ἔχουμε ὑποτάξει τὴν προσευχὴ στὶς ἀπαιτήσεις τῆς κοσμικῆς ψυχολογίας, καὶ ἔχουμε ἐκφυλίσῃ τὸ μυστήριον τοῦ θανάτου γιὰ τὸ ὁποῖο μιλοῦμε σὲ τελετὴ τὴν ὁποῖα καταστρέψαμε.

Ἐπίσης, δὲν ποιμαίνουμε σωστὰ οὔτε κατηχοῦμε τὸν λαὸ μετὰ λόγον καὶ ζωὴν. Θεωροῦμε ὡς ἐχθροὺς καὶ πολέμιους κάποιους ποὺ δὲν μᾶς

κατανοοῦν καὶ ὄχι ἐμᾶς ποῦ ἡ ζωὴ μας καταργεῖ τὰ ἐπιχειρήματά μας. Δὲν κατανοοῦμε τὴν ἀλλαγὴ τῶν καιρῶν, τοῦ τρόπου σκέψης τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν κοινωνιῶν καὶ ἐφησυχάζουμε ἐπαναπαυόμενοι στὸ μεγαλεῖο τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ παρελθόντος μας. Κι ἔτσι ὁ μὲν λόγος μας δὲν εἶναι πειστικός γιατί δὲν εἶναι κατανοητός, ἡ δὲ ζωὴ μας γιατί δὲν ἐμπνέει.

Ε. Τὸ σήμερα καὶ τὸ χθές.

Στὸ σημεῖο αὐτό, ἄς ἐπιχειρήσουμε μία περιγραφικὴ σύγκριση τοῦ παρελθόντος τῆς παραδοσιακῆς ταφῆς μὲ τὴ σύγχρονη πρακτικὴ τῆς, στὸ πλαίσιο μιᾶς μεγαλουπόλεως.

Ἡ σημερινὴ εἰκόνα.

Σὲ μιὰ πόλη μεγάλη σὰν τὴν Ἀθήνα ἔχει πλέον δημιουργηθεῖ μιὰ νέα εἰκόνα τῆς κηδείας. Ὁ νεκρὸς δὲν διανυκτερεύει στὸ σπίτι του, ἀλλὰ σὲ ψυγεῖο. Οὔτε θαύεται τὴν ἐπομένῃ, ἀλλὰ συνήθως καθυστερεῖ. Οἱ γείτονες, ἀποξενωμένοι ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλο καὶ ἐρμητικὰ κλεισμένοι στὸν ἑαυτό του ὁ καθένας, ἀρνοῦνται τὸ θέαμα καὶ τὴν κατάσταση ποῦ δημιουργεῖ. Ἡ ἐκφορὰ τοῦ νεκροῦ δὲν γίνεται πλέον ἀπὸ τὸ σπίτι του - τὸν τόπο τῆς ἐκφράσεώς του- ἀλλὰ ἀπὸ τὸ δημόσιο κοιμητήριο -τὸν τόπο τῆς δημοτικῆς ἐκμεταλλεύσεώς του, ποῦ συνήθως μάλιστα ἀποκαλεῖται νεκροταφεῖο. Ἔτσι δὲν τὸν ξαγρυπνοῦμε.

Ὁ χῶρος ἀποχαιρετισμοῦ τοῦ νεκροῦ εἶναι τὸ ἀπρόσωπο περιβάλλον μιᾶς ψυχρῆς αἴθουσας ἑνὸς κοιμητηρίου, καὶ μάλιστα μαζὶ μὲ ἄλλους. Τὸ γεγονός χάνει τὴ μοναδικότητά του. Οἱ μεταφορεῖς τῆς σωροῦ, οἱ νεκροθάπτες, οἱ ψάλτες εἶναι ἄγνωστοι, ποῦ πληρώνονται καὶ ποῦ συνεχῶς αὐτὴ τὴ δουλειὰ κάνουν. Πρόσωπα ἐθισμένα καὶ ὡς ἄγνωστα ἐντελῶς ἀμέτοχα στὴν ἱερότητα ἢ τουλάχιστον στὸ συναισθηματικὸ δράμα τῆς ἀκολουθίας καὶ στὸ πραγματικὸ τῆς οἰκογενείας. Οἱ φίλοι καὶ οἱ γνωστοὶ δὲν συμμετέχουν ἐνεργᾶ στὴν πρακτικὴ διαδικασίᾳ τῆς κηδείας. Ἀπλᾶ, παρακολουθοῦν παθητικά.

Ὁ ἱερέας, τὸ ἴδιο κουρασμένος, ψυχρὸς καὶ ἀδιάφορος. Ὅπως ὁ γιατρὸς ἔχει συνηθίσει τοὺς ἀσθενεῖς, αὐτὸς ἔχει συνηθίσει νὰ βλέπει τοὺς νεκρούς. Ἀδυνατεῖ νὰ συμμετάσχει. Τὰ λερωμένα του ἄμφια, ἡ σκληρὴ καὶ ξερὴ ἀπὸ τὸν κόπο καὶ τὴ συνήθεια φωνὴ του, ἡ μπουχτισμένη μορφὴ του, δίπλα στὸν κακόγουστο διάκοσμο -ἀπογοητευτικὸ ἀποτέλεσμα τυποποιημένης ἐπαγγελματικῆς διαδικασίας καὶ ὄχι εὐλαβοῦς εὐαισθησίας προσφιλῶν προσώπων-, τὰ χιλιοπατημένα χαλιά, τοὺς

άνούσιους λόγους, καὶ τὶς παγερὲς ὄψεις τῶν δημοτικῶν ὑπαλλήλων τοῦ κοιμητηρίου καὶ τὶς ἐπαγγελματικὲς τῶν ἐργολάβων, δεμένες μὲ τοὺς δυτικόπληκτους ξελαρυγγισμοὺς μιᾶς παράταιρης χορωδίας ἢ τὴν μοιρολογικὴ φωνὴ ἐνὸς ψάλτη τῆς παλαιολιθικῆς ἐποχῆς συνθέτουν μιὰ εἰκόνα ποὺ θυμίζει πρὸς πολὺ τὸ θάνατο ἀπ' ὅσο ὁ ἴδιος ὁ νεκρός.

Ἡ κηδεῖα κατήντησε νὰ εἶναι περισσότερο μιὰ τελετὴ συμπαραστάσεως στοὺς συγγενεῖς παρὰ μιὰ ἐκκλησιαστικὴ πράξη συντόνου καὶ ἐντόνου προσευχῆς γιὰ τὸν ἀποθανόντα. Μιὰ πράξη ἀνθρώπινης παρηγοριᾶς παρὰ μιὰ κίνηση ἐκζητήσεως τῆς θεϊκῆς παρακλήσεως. Κάτι ποὺ γίνεται γι' αὐτοὺς ποὺ μένουν πίσω παρὰ κάτι ποὺ ἐπιτελεῖται γι' αὐτὸν ποὺ ἀναχωρεῖ.

Ὅλο αὐτὸ τὸ σενάριο δημιουργεῖ τέτοια τραυματικὴ ἐμπειρία συναισθηματικῆς καὶ ἰδεολογικῆς ἀηδίας πού, ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἐπαναλαμβάνεται, θέλουν κάποιοι ὀριστικὰ νὰ τὴν ξεχάσουν. Καὶ ἐπειδὴ αὐτὸ δὲν γίνεται, θέλουν νὰ ὑποβαθμίσουν τὸ γεγονός. Αὐτὸ εὐκόλα στὶς μέρες μας ὁδηγεῖ στὴν πρόταση γιὰ καύση τῶν νεκρῶν.

Ἡ πραγματικότητα τοῦ παραδοσιακοῦ παρελθόντος

Δίχως νὰ πέσουμε στὴν παγίδα μιᾶς ἐξωραϊσμένης παρελθοντολογίας, νομίζω δὲν θὰ ἀδικούσαμε τὴν ἀλήθεια ἂν λέγαμε ὅτι τὸ παρελθὸν εἶχε πολὺ περισσότερὴ ἀνθρωπιά, σεβασμὸ καὶ ὑπογραμμισμένα τὰ πρόσωπα. Καὶ αὐτὸ συνεχίζεται μέχρι σήμερα σὲ ἀρκετὰ χωριά.

Οἱ κοινωνίες ἦταν μικρότερες, οἱ δεσμοὶ καὶ οἱ σχέσεις πολὺ πρὸς ἔντονες καὶ αὐθεντικές. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ συμμετοχὴ τοῦ καθενὸς σὲ τόσο ἰδιαίτατες στιγμὲς πολὺ πρὸς προσωπικὴ. Στὰ χωριά τὸ γεγονός τοῦ θανάτου ἦταν γεγονός ποὺ φαινόταν. Ἐπικέντρωνε τὸ ἐνδιαφέρον ὅλων. Μονοπωλοῦσε τὶς συζητήσεις. Ἔδινε ταυτότητα στὴν κοινωνικὴ ζωὴ τοῦ συνόλου. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ ἐπσφράγισμα τοῦ θανάτου, ἡ κηδεῖα καὶ ἡ ταφὴ εἶχαν σεβασμὸ, χρόνο, διάρκεια καὶ προσωπικὴ συμμετοχὴ.

Ἀπ' ὅπου περνοῦσε ἡ κηδεῖα, σταματοῦσε κάθε κοσμικὴ ἢ ἐμπορικὴ συναλλαγὴ. Οἱ καταστηματάρχες κατέβαζαν τὰ στόρια -στὴ Θράκη καὶ τὴ Μικρὰ Ἀσία, ἀκόμη καὶ οἱ τοῦρκοι καὶ οἱ μωαμεθανοί-, ὅλοι σταυροκοπιόνταν, σταματοῦσε καὶ τὸ ἀντίθετο ρεῦμα τῆς κυκλοφορίας γιὰ νὰ ἀποδώσει κι αὐτὸ τὸν σεβασμὸ του.

Ἡ ἴδια εἰκόνα διατηρεῖται σήμερα καὶ στὰ μοναστήρια. Ὅλα ἐπιτελοῦνται μὲ μοναδικὴ προσοχὴ στὶς λεπτομέρειες -αὐτὲς ὑπογραμμίζουν τὴν πίστη μας στὸ μυστήριο καὶ τὸ σεβασμὸ μας σ' αὐτὰ ποὺ διακηρύττουμε. Ἄν ἡ Ἐκκλησία δὲν μπορεῖ νὰ πεῖ ναι στὴν καύση τῶν μονα-

χών, δέν μπορεῖ νά συγκατατεθεῖ ποτέ καί μέ τήν καύση τοῦ οἴουδήποτε πιστοῦ της.

Σήμερα στήν έκταφή, ὁ ἀρμόδιος ὑπάλληλος τοῦ Δήμου, ἔχει τὰ γάντια του γιά νά μήν μολυνθεῖ, ἀπλώνει μιὰ τυποποιημένη σακκούλα «σκουπιδιῶν» ἢ «ἀπορριμμάτων» -ἔτσι γράφει ἡ κορδέλλα- ἀπό τόν Βασιλόπουλο ἢ τόν Μαρινόπουλο καί ἀρχίζει βιαστικά νά σκάβει καί νά ψάχνει γιά τὰ ὀστᾶ. Δίπλα του, ἕνα καταλερωμένο καροτσάκι γεμᾶτο χρώματα, ἄχρηστα ἀντικείμενα καί ἐργαλεῖα, τὸ ἴδιο μέ τὸ ὁποῖο γίνεται ἡ μεταφορὰ τῶν σκουπιδιῶν τοῦ κήπου, σοῦ ὑπενθυμίζει ἀπάνθρωπα τὸ ἐνδεχόμενο νά δεῖς τὸν ἀγαπημένο σου ἄλειωτο σκουπίδι νά πετιέται σέ μιὰ γωνιὰ γιά ἕνα ἀκόμη χρόνο. Ὁ ἄνθρωπος πού τὰ κάνει αὐτὰ ἐδῶ πληρώνεται. Σοῦ εἶναι πολὺ δύσκολο νά τοῦ πεῖς νά προσέξει μήπως κάτι παραμείνει θαμμένο. Μπορεῖ καί νά θυμώσει.

Τὸ παρελθὸν καί ἐδῶ εἶναι διαφορετικό· γυναῖκες μέ καθαρὲς λεκάνες, ἄνδρες μέ κασμάδες καί φτυάρια -πού ἄφησαν γιά τὴ μέρα τὴ δυολειά τους-, ὁ παπὰς καί οἱ συγγενεῖς πηγαίνουν γιά τὴν έκταφή. Ἀπλώνουν πρῶτα ἕνα πεντακάθαρο σεντόνι ἢ μιὰ ἀχρησιμοποίητη πετσέτα, ὅλα ἄσπρα, καί μέσα σέ ὑποβλητικὴ ἡσυχία, μέ συγκίνηση καί ἀγωνία, στὸν ἀπόμερο χῶρο τοῦ κοιμητηρίου, δίχως θορύβους ἐπιτελεῖται ἡ ἱεροτελεστία τῆς έκταφῆς. Ἀντὶ γιά γάντια ἢ ἀμεσότητα τοῦ δέρματος. Ἀντὶ γιά ἀδικαιολόγητος φόβος, ὁ πόθος τῆς καινούργιας συναντήσεως. Ἀντὶ γιά ψυχρὴ, ἐπαγγελματικὴ βιασύνη, ἢ τρυφερότητα τῶν αἰσθημάτων καί ἡ ὑπομονὴ τοῦ σεβασμοῦ. Ὁ χρόνος τραβάει, διαρκεῖ. Ὅλα πλένονται ὄχι σέ φορμόλη ἢ ἄλλα χημικά, ἀλλὰ σέ ἀγνὸ κρασάκι ἀπὸ τὸ ἀμπέλι -ἄσπρο γιά νά μήν μαυρίσουν τὰ ὀστᾶ- καί μέ πεντακάθαρο νερό. Ἔτσι ξανασυναντᾶ κανεὶς τὸ τελευταῖο ὑπόλειμμα τοῦ θησαυροῦ τοῦ προσώπου. Αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο νά σκεφθεῖ κανεὶς νά τὸ κάψει. Δέν μπορεῖ. Οὔτε ἡ φύση δέν κατάφερε ἀπὸ μόνη της νά τὸ ἐξαφανίσει.

Σίγουρα ἡ εἰκόνα αὐτὴ μέ κανένα τρόπο δέν θὰ μπορούσε νά ἐπανέλθει στὴ σημερινὴ πραγματικότητα τῶν πόλεων. Ἡ γνώση ὅμως καί ἡ διαρκὴς ἀνάμνησή της εἶναι βασικὴ προϋπόθεση στὴ διαμόρφωση μιᾶς σύγχρονης πνευματικῆς πρακτικῆς, συμβατῆς μέ τὰ δεδομένα τῆς σημερινῆς κοινωνικῆς πραγματικότητος καί τῆς αἰώνιας καί διαχρονικῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀλήθειας.

Ἡ κηδεῖα ἀπὸ ὑπόθεση δημοτικῆς ἐκμεταλλεύσεως πρέπει νά ξαναγίνει ἱερὴ πράξη καθαρὰ ἐκκλησιαστικῆς φύσεως.

στ. Ίστορία/παράδοση

Από τή Μινωική καὶ Μυκηναϊκή ἀκόμη ἐποχή, στὸν τόπο μας βλέπουμε τὴν παράδοση τῆς κήδευσης καὶ ταφῆς τῶν νεκρῶν νὰ συνδέεται μὲ βαθειὰ φιλοσοφική, συναισθηματικὴ σημασία, ὅπως αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ τὰ σχετικὰ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα (τάφοι, ἀντικείμενα) ἀλλὰ καὶ κείμενα (Πλουτάρχου, Βίος Λυκούργου). Ἡ ταφή τῶν νεκρῶν ἐθεωρεῖτο κατ' ἐξοχὴν ἱερὸ καθῆκον, ἡ στέρηση δὲ τῆς τιμῆς τοῦ ἐνταφιασμοῦ μεγάλο κακό. Οἱ ἀρχαῖοι μας πρόγονοι ἔθαβαν τοὺς νεκροὺς στὴν πόλη, τοὺς περιτύλιγαν μὲ σινδόνα ἐρυθροῦ χρώματος καὶ ὑπεστρώνυαν τὸν τάφο μὲ φύλλα ἐλιάς. Ἡ περίοδος τοῦ πένθους ἦταν σχετικὰ σύντομη, 11-12 μέρες, καὶ ὀλοκληρωνόταν μὲ μία θυσία.

Οἱ τόποι ταφῆς βρισκόταν ἐκτὸς τῆς πόλεως εἰς σὲ καθορισμένους τόπους, τὰ νεκροταφεῖα, εἴτε σὲ ἰδιόκτητους κήπους, ὑπὸ τὴν μορφή ἀτομικῶν ἢ καὶ οἰκογενειακῶν τάφων. Σὲ περιπτώσεις διακεκριμένων προσώπων, ἡ ταφή λάμβανε χώρα ἐντὸς τῆς πόλεως σὲ δημόσιους χώρους.

Στὴν Ὀμήρου Ὀδύσσεια, χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ περίπτωση τοῦ Ἑλπήνορος, ὁ ὁποῖος ἐκλιπαρεῖ τὸν Ὀδυσσεύα νὰ θάψει τὸ ἄταφο καὶ ἄκλαυστο σῶμα του, ὅπως καὶ τὸ παράπονο τοῦ Ὀδυσσεύως, ὁ ὁποῖος ὑπὸ τὴν ἀπειλὴ ναυαγίου ἐκφράζει τὴ θλίψη του ποὺ δὲν θὰ πέσει μαχόμενος ὥστε νὰ ἀπολαύσει τῶν ἐνταφίων τιμῶν.

Τὸ ἴδιο καὶ στὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὀμήρου. Οἱ δύο μεγαλύτερες μάχες τοῦ Τρωϊκοῦ Πολέμου ἔγιναν γιὰ διεκδίκηση νεκροῦ σώματος: τοῦ Πατρόκλου καὶ τοῦ Ἑκτορα. Ὀλόκληρη ἡ Ραψωδία Ρ περιλαμβάνει τὶς μάχες ποὺ ἔγιναν γιὰ τὸ νεκρὸ σῶμα τοῦ Πατρόκλου, ἀφοῦ ὁ Ἑκτορας πῆρε πάνω του τὴν πανοπλία τοῦ Ἀχιλλέα. Εἶναι ὅμως πολὺ ἐνδιαφέροντα καὶ τὰ ὅσα ἀναφέρονται στὴ Ραψωδία Ω, ὅπου οἱ θεοὶ ἐπεμβαίνουν γιὰ νὰ λάβει τέλος ἡ ἀνόσια συμπεριφορὰ τοῦ Ἀχιλλέα στὸ πτώμα τοῦ Ἑκτορα, ὅπως καὶ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ὁ Πρίαμος γονυπετῶς ἰκετεύει νὰ τοῦ δοθεῖ τὸ σῶμα τοῦ γυιοῦ του. Ὁ Ἀχιλλέας κάμπτεται καὶ δίνει ἐντολὴ νὰ τὸ πλύνουν, νὰ τὸ μυρώσουν καὶ νὰ τὸ τυλίξουν μὲ δύο κουβέρτες, δῶρα τοῦ Πριάμου στὸν ἴδιο, τελικὰ δὲ ὁ ἴδιος τὸ τοποθετεῖ ἐπάνω στὸ ἄρμα τοῦ βασιλέως τῶν Τρώων, καταπαύουν οἱ ἐχθροπραξίες καὶ ἀποδίδεται ἡ δέουσα τιμὴ στὸ νεκρὸ σῶμα τοῦ Ἑκτορα.

Κατὰ τὸν Δημοσθένη καὶ τὸν Λυσία, ἡ παράλειψη τοῦ καθήκοντος τοῦ ἐνταφιασμοῦ λογίζεται ὡς βαρὺ ἔγκλημα. Ἡ καύση ποτὲ δὲν ἐπικράτησε σὲ αὐτὸν τὸν τόπο. Εἶναι ἐντελῶς καινοφανῆς συνήθεια, ξένη στὴν ψυχολογία καὶ παράδοσή μας. Μᾶς δυσκολεύει νὰ ἀντικατα-

στήσουμε κάτι πολύ βαθύ, ανθρώπινο, σεβαστικό και ιερό με κάτι ξένο και βίαιο.

Πλείστες όσες αναφορές σχετικές με την παράδοση της ταφής των νεκρών και της σημασίας της αποδόσεως των σχετικών τιμών μπορεί να βρεῖ κανείς σε αρχαιοελληνικά κείμενα, σε ιστορικές περιγραφές. Ανάλογα στοιχεία φανερώνουν την κοινή παράδοση ταφής των Περσών, Σκυθών, Μήδων, Αιγυπτίων, Κινέζων, Ιαπώνων, Κελτών, Γερμανικών φύλων, Μουσουλμάνων κ.λπ.

Ἡ ὕπαρξη τῶν κατακομβῶν καταδεικνύει ἐπίσης ἐναργέστατα καὶ τὴν ἐπικρατοῦσα παράδοση μεταξὺ τῶν Ρωμαίων. Παρὰ ταῦτα φαίνεται ὅτι τὸ ἔτος 250 π.χ. ὑπῆρχε καὶ ὡς παράλληλη πρακτικὴ, μάλιστα κατὰ περιόδους κυριαρχοῦσα, καὶ ἡ καύση τῶν νεκρῶν, ἡ ὁποία ἐξαλείφθηκε μετὰ τὴν ἐπικράτηση τοῦ Χριστιανισμοῦ περίπου τὸ 400 μ.Χ.

Ζ. Πρακτικὴ τῶν ἄλλων χριστιανικῶν ὁμολογιῶν.

Στὴ Δύση ἔξαρση τοῦ αἰτήματος τῆς καύσης τῶν νεκρῶν ἐμφανίσθηκε μετὰ τὴ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση, μὲ κύριο ἐπιχείρημα τοὺς κινδύνους τῆς μολύνσεως ποὺ ἐγκυμονοῦσαν οἱ συνήθειες τῆς ταφῆς. Ἔτσι δημιουργήθηκαν σύνδεσμοι ὑπὲρ τῆς καύσεως, ἀρχικὰ μὲν στὴ Γαλλία, στὰ τέλη δὲ τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ στὴν Ἑλβετία, Γερμανία καὶ Ἀγγλία. Αὐτὸ ὁδήγησε στὴν κατασκευὴ κρεματορίων, παρὰ τὴν ἀντίδραση τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας, ἡ ὁποία διὰ τοῦ Συνοδικοῦ τῆς Κανόνας 1203 ἀπαγόρευσε ρητὰ τὴν καύση καὶ τὴ συμμετοχὴ τῶν πιστῶν τῆς σὲ σωματεῖα ἢ συνδέσμους καύσης νεκρῶν. Τοῦτο διότι ἀφ' ἐνός μὲν ἡ καύση παρεκκλίνει τῆς Χριστιανικῆς παραδόσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπετέλεσε ἐπιλογὴ ἀπίστων καὶ ἀντιδραστικῆς πρακτικῆς ἐχθρῶν τῆς ἐκκλησίας (Ἐλευθεροτεκτόνων κ.ἄ.), οἱ ὁποῖοι μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν θέλησαν νὰ δείξουν τὴν περιφρόνησίν τους στὴ διδασκαλία τῆς ἐκκλησίας.

Ἡ Καθολικὴ ἐκκλησία ἀπαγόρευσε τὴν ἀπόδοση κάθε ἐκκλησιαστικῆς τιμῆς σὲ τέτοιες περιπτώσεις συνειδητῆς προσβολῆς τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας, ὅπως καὶ τὴν τοποθέτηση τῆς τεφροδόχου σὲ ἐκκλησιαστικὸ νεκροταφεῖο. Ἐπιτρέπει τὴν ἐπιμνημόσυνη δέηση μόνον σὲ περιπτώσεις ποὺ κάποιος ἐκάη ὄχι κατὰ δική του ἐπιθυμία ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπιλογὴ τρίτων συγγενικῶν τοῦ προσώπων.

Ἀντίθετα, ἀπὸ τὸ 1925 καὶ ἐντεῦθεν, ἡ παρακτικὴ τῶν βασικῶν προτεσταντικῶν ὁμολογιῶν εἶναι πολὺ ἀνεκτικὴ ἔναντι τῆς καύσης.

Η. Προγενέστερες ἀποφάσεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἀξίζει νὰ ἀναφέρουμε καὶ τὴν προαναφερθεῖσα ἀπόφαση τῆς Διαρκοῦς Ἱεραῖς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, μὲ ἀφορμὴ τὸν προκληθέντα σάλο, ὁ ὁποῖος προέκυψε ἀπὸ τὴν ἄρνηση τοῦ γνωστοῦ μουσουργοῦ Δημητρίου Μητρόπουλου, νὰ ταφεῖ καὶ τὴν ἀντίστοιχη ἐπιθυμία του νὰ καεῖ καὶ ἡ στάχτη του νὰ τοποθετηθεῖ ἐντὸς λιτῆς ληκύθου.

Κατὰ τὸ ἔτος 1959, σύμφωνα μὲ τὸν ἐπικήδειο ποὺ ἐξεφώνησε ὁ πρόεδρος τοῦ Δ.Σ. τοῦ Ὡδαίου Ἀθηνῶν Κυριακίδης, ὁ Μητρόπουλος δήλωνε ὅτι «μετὰ τὸν θάνατόν του, ἐπεθύμει νὰ μὴν τοῦ γίνῃ πολυτελὴς κηδεῖα, ἀλλὰ νὰ ταφῆ χωρὶς τελετουργίας, ὅτι τὸ σῶμα του ἔπρεπε νὰ καῖ καὶ ἡ λήκυθος ποὺ θὰ περιέκλειε τὴν τέφραν του θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι εὐτελοῦς ἀξίας, τοῦτο δὲ διότι τὸ σῶμα του τὸ ἔβλεπε γῆν καὶ σποδόν... ἐποθοῦσε δὲ διὰ τὸν ἑαυτὸν του τὴν ἀνυπαρξίαν καὶ ἔβλεπε τὸν θάνατον ὡς λύτρωσιν τῆς ψυχῆς».

Μὲ ἀφορμὴ λοιπὸν τὴν ἀπαγόρευση τοῦ ἀοιδίου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Θεοκλήτου Β΄ τελέσεως ἐκκλησιαστικῆς κηδεῖας ἐπὶ τῆς τέφρας τοῦ Μητρόπουλου ἐξεδόθη ἡ κάτωθι Ἱεροσυνοδικὴ Ἀπόφασις ὅπως:

1) Ἡ Ἐκκλησία ἀρνεῖται τὴν ἐπιτέλεσιν νεκρωσίμου ἀκολουθίας ἢ ἐπιμνημοσύνου Δείσεως ὑπὲρ προσώπων ἅτινα οἰκεία ἢ τῶν οἰκείων βουλήσει ἐκάησαν ἅμα τῷ θανάτῳ αὐτῶν,

2) ἐκφρασθῶσι τῷ Μακαριωτάτῳ Ἀρχιεπισκόπῳ διὰ τὴν εὐθαρσῆ ἀπόφασιν αὐτοῦ ὅπως ἀρνηθῆ τὴν ἐκκλησιαστικὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν εἰς τὴν τέφραν τοῦ Μητροπούλου καὶ τῷ Σεβ. Ἀργολίδος διὰ τὴν διὰ τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ ὀρθὴν παρ' αὐτοῦ τοποθέτησιν τοῦ θέματος καὶ δοθεῖσαν τῇ Ἱεραῖ Συνόδῳ πολῦτιμον ἀφορμὴν πρὸς μελέτην καὶ λήψιν ἀποφάσεως ἐπὶ τοῦ ζητήματος, τὰ συγχαρητήρια τῆς Ἱεραῖς Συνόδου καὶ

3) τὰ περὶ Ἐγκυκλίου πρὸς τοὺς Σεβ. Ἱεράρχας ἀποφασισθῶσι κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς προσεχοῦς Παρασκευῆς.

Ταῦτα δὲ καθ' ὅσον ἡ καῦσις τῶν νεκρῶν ἀντιβαίνει πρὸς τε τὸ πνεῦμα τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τὴν πολιὰν Παράδοσιν τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας.

Παρὰ ταῦτα, τελικῶς ἐδόθη ἡ ἄδεια εἰς ἱερέα καὶ ἐτέλεσε τρισάγιο ἐπὶ τῆς ληκύθου, πρᾶγμα ποὺ προκάλεσε τὶς ἀντιδράσεις ἀρκετῶν ἐκ τῶν ἱεραρχῶν, ὡς ἀναιρούσης τὴν προαναφερθεῖσα ἀπόφαση τῆς ΔΙΣ καὶ ὡς καθιερούσης τυπικὸ ταφῆς τῆς ληκύθου τῆς περιεχούσης τέφραν καέντος νεκροῦ.

Τὸ θέμα ἐπανῆλθε στὴν ἐπικαιρότητα τὸ ἔτος 1999, ἡ δὲ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὀργάνωσε σχετικὴ ἡμερίδα τῆς ὁποί-

ας μάλιστα τὰ πρακτικὰ καὶ τὰ συμπεράσματα δημοσιεύθηκαν σὲ ἀνάλογο τεῦχος.

Ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν ὑπολοίπων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν στὴν Εὐρώπη, Ἀμερική, Βαλκάνια, Ρωσία, Ἀφρική κ.λπ., ἐνῶ ἡ ἐμμονὴ στὴ διδασκαλία τῆς ταφῆς εἶναι καθολικὴ, στὴν πράξη φαίνεται ὅτι σιωπηρῶς μὲ τὸ πρόσημα τῆς οἰκονομίας παρατηροῦνται ἐνίοτε παρεκκλίσεις, ἰδίως στὶς χῶρες τοῦ Δυτικοῦ κόσμου, ὅπου ἡ καύση ἐπικρατεῖ.

Θ. Ἡ Ὁρθόδοξη παράδοση καὶ θεολογία.

Στὴν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας μας βέβαια, ἡ ταφὴ ἀποτελεῖ πάγια πρακτικὴ. Ἀπὸ τὴν Παλαιὰ ἀκόμη Διαθήκη, στο βιβλίον τῆς Γενέσεως παρουσιάζεται ἡ ταφὴ τῆς Σάρρας, τοῦ Ἀβραάμ, τῆς Δεβώρας, τῆς Ραχήλ, τοῦ Ἰσαάκ, τῆς Ρεβέκκας, τοῦ Ἰωσήφ, τοῦ Μωϋσέως κ.λπ., μάλιστα δὲ ἡ κήδευση τοῦ Ἰακώβ τῆ ἀδεία τοῦ Φαραῶ ὑπὸ τοῦ Ἰωσήφ καὶ τῶν ἀδελφῶν του (Γεν. ν' 3).

Ἡ ἀποφυγὴ τῆς ταφῆς ἐθεωρεῖτο ὡς βαρύτερη τιμωρία: «ἐν θανάτῳ νοσηρῶ ἀποθανοῦνται, οὐ κοπήσονται καὶ οὐ ταφήσονται· εἰς παράδειγμα ἐπὶ προσώπου γῆς ἔσονται καὶ τοῖς θηρίοις τῆς γῆς καὶ τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐραοῦ». Ἡ περίπτωση μὴ ταφῆς ἐθεωρεῖται μεγάλο κακὸ ἢ ἐκδίκηση καὶ τιμωρία τοῦ Θεοῦ.

Τὸ ἴδιο καὶ ἡ φροντίδα τοῦ νεκροῦ σώματος ἀποτελεῖ ἔκφραση σεβασμοῦ πρὸς τὸν νεκρὸ ἀλλὰ καὶ ἀπόδειξη τῆς συνεχιζόμενης ζωῆς του. Ἔτσι αὐτὸ ἐκφράζεται μὲ τὸ κλείσιμο τῶν ματιῶν τοῦ νεκροῦ, «Ἰωσήφ ἐπιβαλεῖ τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς σου», μὲ τὴν ἔνδυση τῶν προσφιλῶν ἐνδυμάτων τοῦ νεκροῦ μὲ τὴν πάνδημη κήδευση, «καὶ ἐκοιμήθη Ἀσᾶ καὶ ἔθαψαν αὐτὸν ἐν μνήματι, ᾧ ὥρυξεν ἑαυτῷ ἐν πόλει Δαυΐδ, καὶ ἐκοίμησαν αὐτὸν ἐπὶ κλίνης καὶ ἔπλησαν ἀρωμάτων καὶ γένη μύρων μυρεψῶν καὶ ἐποίησαν αὐτῷ ἐκφορὰν μεγάλην ἕως σφόδρα».

Ἀλλὰ καὶ στὴν Καινὴ Διαθήκη γίνεται ἀναφορὰ στὴν ταφὴ τοῦ Τιμίμου Προδρόμου· «καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἦσαν τὸ σῶμα καὶ ἔθαψαν αὐτό, καὶ ἐλθόντες ἀπήγγειλαν τῷ Ἰησοῦ». Ἐπίσης βλέπουμε νὰ ἀποδίδεται τιμὴ στὸ νεκρὸ σῶμα τῆς Ταβιθᾶ μὲ τὸ λούσιμο, εἰς δὲ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου μὲ τὰ ἀρώματα («μῖγμα σμύρνης καὶ ἀλόης ὡς λίτρας ἑκατόν»), τὰ ὀθόνια («ἀγοράσας (ὁ Ἰωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας) σινδόνα») καὶ φυσικὰ τὴν ἐναπόθεση στὸ «λελατομημένον ἐκ πέτρας» «καινὸν μνημεῖον».

Ἡ λεπτομερὴς ἀναφορὰ ποὺ γίνεται –μάλιστα καὶ ἀπὸ τοὺς τέσσερις εὐαγγελιστές- στὴ θεόσωμο ταφὴ τοῦ Κυρίου καταδεικνύει μὲ

άδιαμφισβήτητο τρόπο τῆ μεγάλη σημασία της. Τὸ ἴδιο παρουσιάζεται στὴν εἰκονογραφία καὶ ὑμνολογία ἢ Κοίμησις τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, τοῦ Μεγ. Βασιλείου, τοῦ Ὁσίου Ἐφραίμ, τῶν Ἁγίων μαρτύρων καὶ φυσικὰ ὄλων τῶν πιστῶν στὶς ὑπέροχες ἐπικήδειες ἀκολουθίες. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι στὸ περὶ μετανοίας κεφάλαιο τῆς Κλίμακος τοῦ Ἰωάννου ἢ ἀποφυγὴ τῆς ταφῆς καὶ ἡ παράδοση τοῦ σώματος ὡς βορὰ τῶν ὀρνέων ἐπίσης ἀναφέρεται ὡς τιμωρία καὶ ἡ σκέψη της ὡς ἀφορμὴ μετανοίας

Τέλος, οἱ ἐορτὲς τῆς ἀνακομιδῆς τῶν τιμίων λειψάνων, ἡ περὶ αὐτὰ παράδοση καὶ ἐμπειρία τῆς Ἐκκλησίας, ἡ βαθειὰ πίστη διὰ μέσου τῶν αἰώνων καὶ σὲ ὅλες τὶς παραδόσεις τῶν Ὁρθοδόξων λαῶν ἐπιβεβαιώνουν τὴν ἀλήθεια ποὺ αὐτὴ κρύβει. Ὅλη αὐτὴ ἡ πλούσια συμφωνία τῆς παραδόσεως ἀποτελεῖ μία ἀδιάσειστη ἐπιβεβαίωση στὴν πίστη καὶ διαχρονικὴ πρακτικὴ τῆς Ἐκκλησίας ποὺ μὲ κανέναν τρόπο δὲν μπορεῖ νὰ μεταβληθεῖ.

Συνοπτικὴ θεολογικὴ προσέγγιση τοῦ ὅλου θέματος παρουσιάζεται ἀπὸ τὸν Σεβ. Μητροπολίτη Ναυπάκτου κ. Ἱερόθεο, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο «ἡ Ἐκκλησία δὲν μπορεῖ νὰ δεχθεῖ γιὰ τὰ μέλη της ἢ νὰ υἱοθετήσῃ τὴν ἀποτέφρωση τῶν σωμάτων, ἐπειδὴ σέβεται τὸ ἀνθρώπινο σῶμα ποὺ τὸ θεωρεῖ ναὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὸ ἓνα στοιχεῖο τῆς ὑποστάσεως τοῦ ἀνθρώπου. Δεδομένου δὲ ὅτι παρὰ τὸν χωρισμὸ τῆς ψυχῆς ὑφίσταται αὐτὴ ἡ ἐνότητα, μιὰ τέτοια βίαιη πράξη μπορεῖ νὰ εἶναι βιασμὸς τῆς φύσης, ἀφοῦ τὸ φυσικὸ εἶναι ἢ ἀποσύνθεση... Ἔτσι, κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία τῆς καύσεως κρύπτεται ἡ περιφρόνηση πρὸς τὸ σῶμα, ἡ ἀπιστία στὴν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν, ἡ μετεμψύχωση καὶ ἴσως νὰ κρύβεται καὶ ἡ ἄρνηση τῆς ὑπάρξεως τῆς ψυχῆς μετὰ τὸν θάνατο».

Στὸ προαναφερθὲν ἄρθρο τοῦ ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μεσσηνίας κ. Χρυσόστομος, παραθέτει τὰ πορίσματα τῆς Ἡμερίδος τοῦ 1999, σύμφωνα μὲ τὰ ὁποῖα ὁ σεβασμὸς στὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο ἐπιβάλλει καὶ τὸν σεβασμὸ στὸ ἀνθρώπινο σῶμα, ὅτι ἡ καύση τοῦ νεκροῦ σώματος προσβάλλει τὴν πίστη τῆς Ἐκκλησίας μας στὴν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν καὶ ἀποτελεῖ προκλητικὴ διακήρυξη μηδενιστικῆς ἀποχρώσεως. Μάλιστα, ὁ Σεβασμιώτατος ὑποστηρίζει ὅτι «ἡ ἀρνητικὴ τοποθέτησή μας ὡς Ἐκκλησίας ἔναντι τῆς καύσεως τῶν νεκρῶν ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ διδασκαλία της γιὰ τὸν ἄνθρωπο ὡς θείου δημιουργήματος καὶ τὴ στάση του ἔναντι τῆς κτιστῆς φύσεως καὶ τοῦ προορισμοῦ της».

I. Τὶ πρέπει νὰ κάνουμε ὡς Ἐκκλησία.

Κατὰ τὸν Σεβ. Μητροπολίτη Ναυπάκτου κ. Ἱερόθεο, «πρῶτον ἡ ἐξόδιος ἀκολουθία συνδέεται στενά μέ ὄραση ἀνθρωπίνου σώματος καί ὄχι τέφρας. Ὅλα τὰ τροπάρια κάνουν λόγο γιά κεκοιμημένο καί ὄχι γιά ἀποτεφρωμένο, γιά σῶμα πού βρίσκεται μπροστά μας, γιά τελευταῖο ἀσπασμό κ.λπ. Δεύτερον, ἡ ἐκκλησιαστική ἀκολουθία τῆς ταφῆς ἔχει σχέση μέ ἐνταφιασμό σώματος καί ὄχι μέ ἐνταφιασμό τέφρας. Ὅποτε καί τὰ δύο αὐτά σημεῖα ὀδηγοῦν στό συμπέρασμα ὅτι δέν πρέπει νά γίνεται ἐξόδιος ἀκολουθία οὔτε πρὸς τῆς καύσεως οὔτε μετά ἀπό αὐτήν, ἐφ' ὅσον στήν πρώτη περίπτωση δέν θά ἀκολουθήση ταφή καί στήν δεύτερη δέν θά ὑπάρχει σῶμα, ἀλλά τέφρα.

Ἡ Ἐκκλησία πρέπει νά μείνη ἀνεπηρέαστη ἀπό τό κοσμικό πνεῦμα καί νά ἐξακολουθῆ νά κηδεύη καί νά ἐνταφιάζη τὰ σώματα, τὰ ὅποια μπορεῖ νά εἶναι καί λείψανα, καί τὰ ὅποια θά κοιμοῦνται ἀναμένοντας τήν ἀνάστασή τους καί ὅταν γίνεται ἐκταφή νά μπορῆ νά διαπιστώνεται ἡ ἀγιότητα τοῦ κεκοιμημένου. Διότι ἡ ἀφθαρσία καί ἡ θαυματουργία τῶν λειψάνων εἶναι τεκμήριο θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἀφοῦ ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ διαπορθμεύεται καί σέ ὀλόκληρο τό σῶμα. Καί ἀσφαλῶς, ἡ βεβαίωση ὑπάρξεως ἐνός ἀγίου ἔχει βαθειά σημασία, γιατί τότε θά ξέρουμε ὅτι οἱ πρεσβεῖες του θά συντελοῦν καί στήν δική μας σωτηρία».

Κατόπιν αὐτῶν, θά μπορούσαμε συμπερασματικά, νά ποῦμε τὰ ἑξῆς:

(α) Θά πρέπει νά ἐμμείνουμε στήν συμβατή μέ τήν παράδοση καί θεολογία διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας μας δίχως φανατισμούς, δίχως ὅμως καί καμμία ὑποχώρηση. Ἡ ἀπαίτηση τῆς καύσης τῶν νεκρῶν ἀποτελεῖ στή βάση καί τὰ ἐλατήριά της κίνηση ἀμφισβήτησης θεμελιωδῶν δογματικῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεώς μας.

Ἡ Ἐκκλησία ἀπορρίπτει τήν καύση γιατί ἀδυνατεῖ μέ αὐτήν νά ἀντικαταστήσει τή βεβαιότητα καί εὐλογία τῆς ταφῆς. Δέν μπορεῖ νά ὑποτάξει τὸν σεβασμό της πρὸς τήν ἱερότητα τοῦ σώματος σὰ πείσμονα μηδενιστικὰ κηρύγματα τῆς ἐποχῆς μας. Δέν μπορεῖ κάτι βίαιο νά τὸ προσφέρει ὡς ἐναλλακτικὴ δυνατότητα δίπλα σέ κάτι ἅγιο. Σὲ αὐτὸ πρέπει νά μείνουμε ἀνυποχώρητοι, ἔστω καί ἂν ὑπάρχει ἔντονη πολεμικὴ ἢ ἀπόρριψη.

(β) Εἶναι ἀναγκαῖο ὅμως νά διορθώσουμε καί τὰ δικά μας λάθη, νά συμπληρώσουμε τὶς παραλήψεις μας, νά βελτιώσουμε τὸ ἦθος τῆς παρουσίας μας καί ἔτσι νά μιλήσουμε ταπεινὰ γιά τήν ταφή ὅπως τῆ ζεῖ ἡ Ἐκκλησία μας καί ἡ θεολογία της. Διαφορετικὰ ὁ λόγος μας εἶναι

σκληρός και αυτοαναιρετικός. Ἐμεῖς δίνουμε ἐπιχειρήματα στους ἄλλους.

Ὅφείλουμε ὡς Ἐκκλησία, ἐφ' ὅσον ἐπιμένουμε στὴ μεγάλη σημασία τῆς ταφῆς, νὰ περιβάλλουμε τὶς σχετικὲς τελετουργικὲς πράξεις κηδεῖα, ταφή, ἐπιμνημόσυνη δέηση, ἐκταφή, φύλαξη τῶν ὀστέων, μὲ ἀνάλογη πρὸς τὰ ψαλλόμενα καὶ θεολογικῶς ὑποστηριζόμενα τάξη, σοβαρότητα, καθαρότητα, σεβασμό, ἀνθρωπιά, αἰσθητική. Θὰ μπορούσε ἡ φροντίδα τῆς ἐπιστροφῆς μας στὴν ποιοτικὴ βελτίωση ὄλων αὐτῶν τῶν ἀκολουθιῶν νὰ λειτουργήσει τόσο θεραπευτικὰ καὶ παρηγορητικὰ στὶς ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων ποὺ τελικὰ τὸ ὄλο θέμα νὰ ἐκφυλισθεῖ. Πολὺ εὐκόλα ἀντικαθιστᾶ κανεὶς τὴν αἴσθησι τῆς ἐκμετάλλευσης ἢ τὴν ἀγανάκτηση ποὺ προκαλεῖ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀναισθησία μὲ μιὰ μηδενιστικὴ ἐπιλογή. Πολὺ δύσκολα ὅμως θὰ μπορούσε νὰ ἀρνηθεῖ στὸν πόνο του τὸ χᾶδι τῆς ἐλπίδας, τῆς ἀνακούφισης, τῆς εὐγενικῆς παραμυθίας, τῆς ἀλήθειας.

(γ) Πρέπει νὰ διδάξουμε μὲ εὐγένεια, νὰ ἐξηγήσουμε μὲ ὑπομονὴ καὶ νὰ ἀκούσουμε μὲ ἀγάπη τὸν λαό μας ἀκόμη καὶ ὅταν ἐκτρέπεται. Ἡ παράδοσή μας εἶναι πολὺ ἀληθινὴ καὶ ἀνθρώπινη. Εἶναι ἀνάγκη νὰ μιλήσουμε στὴ διάλεκτο αὐτῶν ποὺ ἐπιχειρηματολογοῦν ἀντίθετα, μὲ φρόνημα ὅμως καὶ τρόπο ἐντελῶς διαφορετικό. Ἐνας τέτοιος λόγος ἐμπνέει καὶ καλλιεργεῖ, ἀκόμη καὶ ἂν δὲν καταθέτει τὴν καλύτερη ἐπιχειρηματολογία.

Ἡ ἐπιμονὴ τῆς ἀποτέφρωσης εἶναι ἁμαρτία ὄχι τόσο γιὰ τὴ βιαιότητα τῆς καύσης –καὶ γι' αὐτό- ὅσο γιὰ τὴ λάθος σχέση μας μὲ τὴν Ἐκκλησία. Κάθε ἀπόκλιση ἀπὸ τὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἀποξένωση ἀπὸ τὴ χάρι τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀνυπακοή μας στὶς προτροπὲς καὶ ἀποφάσεις της κλονίζει τὴν ἴδια τὴ σχέση μας μὲ τὸν Κύριο. Μὲ τὴν Ἐκκλησία δὲν συζητοῦμε, δὲν διεκδικοῦμε τὸ δίκαιό μας, δὲν προσπαθοῦμε νὰ πείσουμε μὲ ἐπιχειρήματα γιὰ τὸ δῆθεν λάθος της. Στὴν Ἐκκλησία ἐξομολογούμεθα, μαθητεύουμε καὶ ὑπακούουμε· καταθέτουμε τὰ ἐρωτήματά μας καὶ συμμορφούμεθα μὲ τὶς ἀποφάσεις της. Πῶς μπορεῖ νὰ δικαιολογηθεῖ ἡ δυσκολία κάποιου νὰ συμμορφωθεῖ;

(δ) Γιὰ ὅσους ἐπιμένουν στὴν καύση, μάλιστα μὲ δημόσια δήλωση ἀπιστίας στὴν αἰώνια ζωὴ ἢ ἀσεβείας καὶ περιφρόνησης τῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας δὲν ὑπάρχει κανένας ἀπολύτως λόγος νὰ τελεσθεῖ ἐξόδιος ἀκολουθία ἢ ἐπιμνημόσυνη δέηση. Αὐτὸ ποὺ πρέπει νὰ σεβαστεῖ ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ ἀπόρριψη τῆς διδασκαλίας της ἀπὸ τὸν ἴδιο καὶ ὄχι ἡ ἐνδεχόμενη ἐπιθυμία τῶν συγγενῶν, συχνὰ γιὰ κοινωνικοὺς λόγους, τῆς τελέσεως ἐπικηδεῖου καὶ ἐπιμνημοσύνου ἀκολουθίας. Οἱ

ἀκολουθίες αὐτὲς προϋποθέτουν τὴν πίστη καὶ τὴν ἐλπίδα τοῦ ἀποθανόντος στὴ μετὰ θάνατον ζωὴ καὶ τὸν σεβασμὸ του στὴν Ἐκκλησία. Δὲν τελοῦνται γιὰ κοινωνικοὺς λόγους ποὺ ἱκανοποιοῦν τὶς ἐπιθυμίες, τὶς ἀνάγκες ἢ τὰ συναισθήματα τῶν συγγενῶν, ἀλλὰ ἀποτελοῦν προσευχὲς καὶ ἐκτενεῖς δεήσεις τῆς Ἐκκλησίας ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἢ ὁποῖα ἐκφράζει τὴν ἀγάπη της στὸν ἀποθανόντα ὡς πίστη στὸν Κύριο, ἐλπίδα στὴ σωτηρία, πόθο μετοχῆς στὴν αἰώνια ἐξανάσταση καὶ αἴτηση συγχωρήσεως τῶν ἁμαρτιῶν παρὰ τοῦ Κυρίου. Πῶς νὰ ψάλουμε «Μακαρία ἡ ὁδός...» σὲ κάποιον ποὺ δηλώνει πίστη στὴ μετὰ θάνατον ἀνυπαρξία του;

Ἡ Ἐκκλησία μὲ κανέναν τρόπο δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ μειώσῃ τὸν ἀπόλυτο χαρακτήρα αὐτῆς τῆς διδασκαλίας της. Κάτι τέτοιο ἀποδυναμώνει τὴ σχέση της μὲ τὴν ἀλήθεια.

(ε) Σὲ περιπτώσεις ὅμως ποὺ κάποιοι χωρὶς νὰ ἀσεβοῦν στὴν Ἐκκλησία, δυσκολεύονται νὰ συμμορφωθοῦν μὲ τὴ διδασκαλία της, ἐνδεχομένως γιὰ λόγους ψυχολογικοὺς ἢ ἐσφαλμένης οἰκολογικῆς συνείδησης ἢ κοινωνικῆς πίεσης ἢ παραπλάνησης, θὰ μπορούσαμε νὰ συζητήσουμε τὸ ἐνδεχόμενο κάποιας οἰκονομίας.

Ἐὰν ἡ Ἱερὰ Σύνοδος συμφωνήσῃ ὅτι ὑπάρχουν τέτοια περιθώρια, τότε θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ μὴν τελέσουμε μὲν ἀκολουθία ἀλλὰ νὰ ἔχουμε τὴν ἐτοιμότητα νὰ διαβάσουμε κατ' οἰκονομίαν μία δέηση ὥστε νὰ μὴν φύγουν κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον ἀδιάβαστοι. Ἡ περίπτωση αὐτὴ ἐνέχει τὸ μειονέκτημα ὅτι εἰσάγει κάτι καινούργιο στὸ Εὐχολόγιο ποὺ μπορεῖ νὰ δημιουργήσῃ ἐνστάσεις καὶ παρερμηνεῖς.

Στὴν περίπτωση ὅμως συμφώνου γνώμης τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἡ δεση αὐτὴ θὰ μπορούσε νὰ τελεσθῇ μὲ κάποιους ὅρους, δεῖγμα τῶν ὁποίων καὶ καταέτω ὡς ἀπλῆ σκέψη, γιὰ ἐπεξεργασία ἀπὸ τοὺς ἀρμοδίους:

1) Μὲ τὴν κατὰ περίπτωσιν ἄδεια τοῦ οἰκείου Μητροπολίτου καὶ μόνον.

2) Μὲ τὴν ἐμφανῆ αἴσθηση ὅτι δὲν ὑποχωροῦμε ἀλλὰ οἰκονομοῦμε.

3) Ἡ δέηση δὲν πρέπει νὰ ἀποκαλεῖται ἐπικήδειος, διότι δὲν ἔχει χαρακτήρα κηδείας, δηλαδή φροντίδος τοῦ σώματος, ἀλλὰ κάπως διαφορετικά, ἴσως νεκρώσιμος συγχωρητικὴ δέησης. Ὁ νεκρὸς πρέπει νὰ ἀποκαλεῖται νεκρὸς ἢ τουλάχιστον ἀποθανὼν ἢ ἐκλιπὼν καὶ ἴσως ὄχι κεκοιμημένος.

4) Ἡ νεκρώσιμος δέησης θὰ πρέπει νὰ εἶναι κυρίως συγχωρητικοῦ χαρακτῆρος, σαφῶς διαφοροποιημένη ἀπὸ τὴν ἐξόδιο

ἀκολουθία, δηλαδή νὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ ψαλμούς καὶ εὐχές συγχωρήσεως τοῦ ἀποθανόντος (κατὰ τὸ προηγούμενο τῆς ἀκολουθίας τοῦ στεφανώματος εἰς διγάμους) καὶ ἀπὸ προσευχὲς ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς του.

5) Ἡ δέηση δὲν θὰ πρέπει νὰ περιλαμβάνει τίποτε γιὰ τὴ δόξα τοῦ σώματος ἢ γιὰ τὴ βεβαιότητα τῆς σωτηρίας τοῦ ἀποθανόντος (ὄχι κοιμηθέντος, π.χ. «Μακαρία ἡ ὁδός ...», «Ἄμωμοι ἐν ὁδῷ ...», «Μετὰ πνευμάτων δικαίων» κ.λπ.). Ἐπίσης τίποτε ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ φιλοσοφία τοῦ θανάτου (Ὁκτώηχα τροπάρια, μακαρισμοί). Σὲ μία τέτοια δέηση, ὁ ἱερέας δὲν δίδει συγχώρηση κατὰ τὴν ἀποστολικὴ του ἐξουσία («ὅσα ἂν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς ... ὅσα ἂν δήσητε...» κ.λπ.), ἀλλὰ αἰτεῖται τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ γιὰ τὸν ἀποθανόντα, τὸν ὁποῖον, ὡς ἐκ τούτου, δὲν συνοδεύει ἢ συγχώρηση τῆς Ἐκκλησίας ἀλλὰ ἡ προσευχή της.

6) Ἡ δέηση δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει τὴ χαρὰ καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς κανονικῆς κηδείας. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν πρέπει νὰ περιλαμβάνει μουσικοὺς ὕμνους. Μπορεῖ νὰ ἀποτελεῖται μόνον ἀπὸ διαβαστὰ κείμενα, ψαλμούς, εὐχές, δεήσεις. Ἐπίσης δὲν ἀρχίζει δοξολογικὰ μὲ «Εὐλογητὸς ὁ Θεός...», ἀλλὰ μὲ «Πρόσχωμεν! Ἀμήν» (ἐκ τρίτου) ἢ κάτι ἀνάλογο.

7) Θὰ πρέπει νὰ τελεῖται μόνον σὲ κοιμητηριακὸ ναὸ μὲ κρεματόριο, ὄχι σὲ ἐνοριακὸ ναὸ, παρεκκλήσι ἢ φυσικὰ μοναστήρι.

8) Νὰ τελεῖται κατὰ προτίμησιν γιὰ τὸν νεκρὸ καὶ ὄχι ἐνώπιον τοῦ νεκροῦ (γιὰ νὰ μὴν θεωρεῖται ἐπικήδειος ἀκολουθία) ἢ, ἐὰν ἀκολουθηθεῖ ἡ πλέον οἰκονομικὴ ὁδός, μόνον ἐνώπιον τοῦ νεκροῦ σώματος καὶ φυσικὰ πρὸ τῆς ἀποτεφρώσεως καὶ ποτὲ ἐνώπιον τῆς τεφροδόχου. Ἐπίσης, ποτὲ ἀνεξαιρέτως δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ τελεσθεῖ κάποιας μορφῆς ταφὴ στὴν τέφρα, ἂν μᾶς ζητηθεῖ.

9) Μία τέτοια δέηση δὲν τελεῖται ποτὲ ἀπὸ ἐπίσκοπο ἢ μὲ συλλεῖτουργο. Τὴν διαβάζει μόνος τοῦ ἑνας ἱερέας, μὲ ἐπιτραχήλιον, ἄνευ φελωνίου, ἄνευ θυμιάματος καὶ δὲν ἐκφωνεῖται ἐκκλησιαστικὸς λόγος.

10) Τὴν ἴδια δέηση θὰ μπορούσε ἡ Ἐκκλησία νὰ διαβάσει σὲ αὐτόχειρες ποὺ σίγουρα διέπραξαν τὴν αὐτοκτονία ἀλλὰ μὲ ἀδιευκρίνιστους ὅρους καὶ τοὺς ὁποίους αἰσθάνεται ὅτι μπορεῖ καὶ πρέπει κάπως νὰ οἰκονομήσει. Τὸ ἴδιο καὶ σὲ περιπτώσεις ἐμφανῶς ἐκτραπέντων καὶ μὴ μετανοησάντων (π.χ. βλασφημῶν, δολοφόνων, ὧν ἔχασαν τὴ ζωὴ τους κατὰ τὴ διάρκεια ἐγκληματικῆς ἐνέργειας κ.λπ.) γιὰ τοὺς ὁποίους δὲν ὑπάρχει τὸ ὑπόβαθρο παροχῆς συγχωρήσεως (ἀφοῦ

ἔφυγαν καθ' ὅλες τὶς ἐνδείξεις χωρὶς μετάνοια), ὑπάρχουν ὅμως τὰ περιθώρια τοῦ θεϊκοῦ ἐλέους (ἀφοῦ ἡ Ἐκκλησία εὐχεται γιὰ ὅλους).

11) Ἡ ἴδια ἀκολουθία θὰ μπορούσε νὰ ἀναγνωσθεῖ καὶ ἀντὶ ἐπιμνημοσύνου δεήσεως συνολικὰ τρεῖς φορές.

12) Τέλος καλὸ θὰ ἦταν νὰ ληφθεῖ πρόνοια ὥστε νὰ συνταχθεῖ μία σύντομη ἀκολουθία τῆς ἐκταφῆς μὲ ἐλπιδοφόρο μήνυμα, ἀναστάσιμη θεολογία καὶ κάποιο ἀπλὸ ἀλλὰ ὁμορφο τελετουργικό, ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὸ ἦθος τῶν ἐορτῶν ἀνακομιδῆς τιμίων λειψάνων ἀγίων τῆς Ἐκκλησίας μας.

Ὅλα αὐτὰ βέβαια ἐπαφίενται στὴ σοφὴ κρίση τῆς Ἱεραρχίας. Ἐκεῖνο ποὺ ἐν κατακλείδι θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε εἶναι ὅτι, ἐνῶ οἱ μεγάλες ἀλλαγές στὶς κοινωνικὲς ἀντιλήψεις καὶ στὸ ὑπὸ συζήτησιν θέμα καὶ σὲ ἄλλα συναφῆ φαίνεται πὼς ἀποτελοῦν μεγάλες προκλήσεις γιὰ τὴ σχέση τῶν πιστῶν μὲ τὴν Ἐκκλησία, τὴν ὁποία καὶ ἐνδεχομένως νὰ τραυματίζουν, ταυτόχρονα ἀποτελοῦν καὶ μοναδικές εὐκαιρίες γιὰ τὴ σχέση καὶ τὴν ποιμαντικὴ τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὸ σῶμα τῶν πιστῶν. Εἶναι εὐκαιρία νὰ προβάλλουμε τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν ὁμορφιὰ τῆς ταφῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ἄντουράκη, Γεωργίου: Ταφή, καύση καὶ ἀνάσταση νεκρῶν, Ἀθήνα 1981.

Θεοδωρίδου, Δημητρίου: Ἡ καῦσις τῶν νεκρῶν.

Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ταφή ἢ καύση τῶν νεκρῶν; ΕΚΥΟ, Ἀθήναι 2002.

Λέκκου, Εὐαγγέλου: Ταφή ἢ καύση τῶν νεκρῶν, ἐκδ. Ἀποστ. Δικαιοσύνης, Ἀθήναι 1994.

Μαντζουνέα, Εὐαγγέλου: Ἡ καῦσις τῶν νεκρῶν, Ἀθήναι 1987.

Μητρ. Κυθήρων Μελετίου (Γαλανοπούλου): Διατὶ ταφὴ καὶ ὄχι καῦσις τῶν νεκρῶν, Ἀθήναι 1962.

Μπαλάνου, Δημητρίου: Ἡ καῦσις τῶν νεκρῶν ὑπὸ θρησκευτικὴν ἔποψιν.

Μπούμη, Παναγιώτη: Ἡ καύση τῶν σωμάτων, ἐκδ. Ἐπτάλοφος, 1999.

ΣΧΕΤΙΚΑ ΑΡΘΡΑ

Μητρ. Μεσσηνίας Χρυσοστόμου (Σαββάτου): Ταφή ἢ καύση τῶν νεκρῶν; Ἡ ἀπάντηση τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας καὶ τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα, ΙΘΩΜΗ, αρ. τεύχ. 57 (58), 2008, σσ. 11-14.

Μητρ. Ναυπάκτου Ἱεροθέου (Βλάχου): Ἡ θεολογικὴ ἄποψη καὶ οἱ ἐκκλησιολογικὲς συνέπειες τῆς καύσεως τῶν νεκρῶν, Ταφή ἢ καύση τῶν νεκρῶν; Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ΕΚΥΟ, Ἀθῆναι 2002.

Ἄρχιμ. Νικολάου Χατζηνικολάου: Καύση νεκρῶν: ἀμετάκλητη λήθη ἢ αἰώνια μνήμη; ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 17.1.1999.

Πρωτοπρ. Γεωργίου Μεταλληνοῦ: Ἡ ταφή τῶν νεκρῶν καρδιὰ τοῦ πολιτισμοῦ μας, ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ, 25.2.1999